

GEVELSTENEN EN MEER IN BUSSUM

Bij gevelstenen, meestal reliëfs in zandsteen of in een andere natuurlijke steensoort, denk je vooral aan oude binnensteden met huizen uit de Gouden Eeuw. Toch zijn er ook in een jong dorp als Bussum (het begon pas na 1874 goed te groeien) veel gevelstenen te vinden en te bewonderen. En dan niet van het soort 13-in-een-dozijn, maar unieke exemplaren, in opdracht gemaakt, want de mensen die zich in Bussum vestigden konden zich financieel wel het een en ander permitteren. Hieronder laat ik er een aantal de revue passeren, waarbij ik me, zoals de titel al aangeeft, niet helemaal tot gevelstenen beperk, en trouwens ook niet helemaal tot Bussum.

Klaas Oosterom

Oorspronkelijk zaten gevelstenen, uithangborden en dergelijke vooral in en aan gevels ter herkenning. Uithangborden waren minder duurzaam dan gevelstenen en hingen in nauwe straten vaak in de weg. Niet overal: deze hangt veilig bij de receptie van De Fransche Kamp, Kampweg 5. (afb.1)

Een apotheker of drogist kon je herkennen aan een gaper boven de ingang. Kastelen en paleizen droegen wapenschilden ter onderscheiding. Cafés hebben nog steeds een duidelijk herkenbaar (en vaak verlicht) uithangbord, zoals hier De Viersprong aan de Huizerweg 72. (afb. 2)

Huisnummering is nog maar van recente datum (nou ja, van na 1795, toen de Fransen het hier voor het zeggen kregen) en feitelijk verving het nummerbord vaak de gevelsteen als herkenningsteken. Soms is van het huisnummer dan weer iets bijzonders gemaakt, zoals op Nwe 's-Gravelandseweg 3. (afb. 3)

Tot zo'n vijftig jaar geleden werd een gevelsteen of een tegelplateau ook voor reclame gebruikt, zoals hier van Bendsdorp, Stationsweg 6. (afb 6) Theobroma (bovenaan) was niet de naam van de eigenaar maar van de cacaoplant.

Maar gevelstenen worden, ondanks de opkomst van de huisnummers, ook nu nog aangebracht en gekoesterd. Niet meer zozeer vanwege de herkenning, maar eerder als versiering, zoals deze zonnebloemen, Boslaan 28. (afb. 4)

Op ludieke wijze wees de fietsenwinkel van Degger op de daar gevestigde negotie, Laarderweg 41a. (afb. 7)

Of als herinnering aan wat er vroeger was: akkers bijvoorbeeld. Op den Akker, Parklaan 36 is daar een mooi voorbeeld van. (afb. 5) Her en der zijn in het Spiegel nog heel wat van dergelijke landschapjes in gevelstenen te vinden.

Boven de deur van Nassaupark 2a (afb. 8) geeft de bewoner met de bekende mijnwerkersgroet Glück Auf (en natuurlijk met de mijnwerkershamers) aan dat hij in steenkolen handelt.

En uitgever Sleeswijk, Koningslaan 54a, gaf fiets- en autokaarten uit, vandaar dat een wegwijzer de gevel sierde. (afb. 9)

Indrukwekkender is in Naarden de prachtige voorgevel van het Raadhuis aan de Marktstraat met het wapen van Naarden. (afb. 12)

Familie- of stads/gemeentewapens zijn te vinden op huizen of openbare gebouwen, zoals op de Vondelschool (afb. 10)

Soms zijn gevelstenen, of liever gevelversieringen, alleen een statussymbool of, zoals hier op het perron van station Naarden-Bussum, de aanduiding van de functie van het desbetreffende pand of ruimte. (afb. 13)

en boven de ingang van de watertoren; let ook op de waterspuwer boven het gemeentewapen, die rechts de waterkruik vult en links een kopje om de dorst te lessen. (afb. 11)

14

Niet zelden is de betekenis van een steen op het eerste gezicht duister, zoals die in Wladimirlaan 1. (afb. 14) De verklaring is in dit geval dat de vrouw van de eerste eigenaar uit Luik kwam, vandaar het wapen van die stad (Liège).

15

Zonnewijzers en wijzerplaten houden de voorbijganger bij de tijd. Zo laat de schaduw van de zonnwijzer in de gevel van Parklaan 43 zien dat het op het moment dat de foto genomen werd 12 uur was. (afb. 15)

16

De wijzerplaten van station Naarden-Bussum uit 1926 passen goed bij dit monumentale gebouw (afb. 16); en wie de trein wil halen moet natuurlijk weten hoe laat het is....

Ook zijn er oude gevelstenen, die een bijbelvers illustreren, of dankbaarheid of godsvrucht tot uitdrukking brengen. In Bussum zie je die echter nauwelijks. Kerken, wel royaal aanwezig in Bussum, hebben uiteraard vaak religieuze afbeeldingen of teksten op de buitenmuur, zoals de twee stenen tafelen met de Tien Geboden boven de ingang van de synagoge, Kromme Englaan 1a (afb. 17);

17

18

het logo (kruis, zon en zee) van de Apostolische kerk uit 1930 (afb. 18) aan de Frederik van Eedenweg (nu Vrije Evangelische kerk);

en het Christus-symbool op de Majella-kapel uit 1915 (afb. 19).

Ook in het kantoorgebouw van het voormalige Bendsdorpcomplex (afb. 22) zit een steen uit een oud- Amsterdams pand (in 't lam).

De combinatie van een afbeelding en een jaartal, tekst, naam of rijm komt veel voor, zoals we hiervoor al zagen. Soms beperkt de versiering zich tot de naam van de villa, zoals villa Vreeburg, Parklaan 33. (afb. 20)

De ontwerper en de maker zijn niet altijd dezelfde. Maar beeldhouwer Klaas van der Kreek, die zelf op Bilderdijklaan 26 woonde, ontwierp én maakte in 1946 deze Phoenix voor Brediusweg 74. (afb. 23) Hij maakte ook het Monument voor de Gevallen aan de Frederik van Eedenweg.

Gevelstenen hebben soms eerder in een andere gevel gezeten. Bij de sloop van een pand wordt niet zelden de gevelsteen in een nieuw te bouwen pand opgenomen, al dan niet op dezelfde plaats. In de Jacob Catslaan 12 zit een oude steen uit Amsterdam. (afb. 21)

Kleuren kunnen gevelstenen meer doen opvallen of de werkelijkheid getrouwer weergeven. Verfstoffen verbleken of verdwijnen echter in de loop van de tijd. Gekleurde tegels, geglaazuurde tegels of ander terracotta-keramiek behouden hun kleur. Twee tegeltableaus die vrijwel alle Bussumers kennen zijn die van Van Houten Cacao uit 1902, Stationsweg 2 (afb. 24) en die aan de Gen. de La Reylaan; de ene het spiegelbeeld is van de andere!

Ook mozaïeken zijn weerbestendig, mits de stukjes vakkundig aangebracht zijn. Een Venetiaans glasmozaïek van Flip Schrameijer vinden we bij de ingang van de flat Koningsbos (afb. 25), Koningslaan, hoek Boslaan, een flat die speciaal gebouwd was voor alleenstaanden en onvolledige gezinnen. De in- en uitvliegende vogels verbeeldden in 1960 de hier wonende werkende vrouwen.

Tot slot mijn favorieten uit Muiden en Naarden, de twee plaatsen die sinds 1 januari 2016 samen met Bussum de gemeente Gooise Meren vormen: De Gooyse Boer (afb. 26), Herengracht 71 in Muiden (tegenwoordig bekend als Café Ome Ko).

en Het Spaanse Huis, Turfpoortstraat 27 in Naarden, dat de Spaanse uitmoording van Naarden in 1572 verbeeldt (afb. 27).

Wedstrijd

Onder degenen die de auteur de plek van deze steen (afb. 28) kunnen melden (oosteromnc@gmail.com), wordt het boek 'Gevelstenen' door Herman Souer (Aprilis, 2010) verloot. Tip: hij bevindt zich niet in Bussum!

Fotoverantwoording.

Paul Langemeijer: afb. 4, 7, 9, 20, 21, 23.

Klaas Oosterom: afb. 1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 24, 25, 27, 28.

Pancras van der Vlist: afb. 26.

Zie ook:

www.gevelstenen.net/kerninventarisatie